

CARME PUÉRTOLAS

El Molino es planteja el seu futur

El cor del Paral·lel

El tancament del Molino durant deu dies ha estat un avís. Un SOS llançat a les institucions perquè col·laborin en la supervivència d'un dels locals més emblemàtics del Paral·lel ha salvat, de moment, la situació. La Bella Dorita, la que fou reina del teatre, recorda una part del passat del Molino.

Des del dia 11 de juny les aspes del Molino tornen a fer circular aire pel Paral·lel de Barcelona. Després de deu dies de tancament, el Molino presenta el nou espectacle *Rubias y Morenas*. Però tal com deixa ben clar el propietari del teatre, Ricard Ardèvol, el nou espectacle no assegura el futur del Molino. Ardèvol va decidir de tancar el teatre el dia 30 de maig com a única mesura de pressió, mentre buscava ajut a les institucions. L'Ajuntament de Barcelona i Pasqual Maragall al capdavant van ser els primers a demanar a Ardèvol que no tancés. Però el propietari del Molino era taxatiu. El local no podia fer front a l'estrena del nou espectacle si no tancava. El descens continuat d'espectadors havia arribat al límit. O les coses canviaven o el teatre havia de començar a prescindir dels músics, d'alguns artistes... Però da-

rrere la història de les dificultats del Molino s'amaga una altra realitat, la de la pèrdua de trempera del que havia estat el cor més alegre de la Barcelona nocturna, el Paral·lel. I també la de la crisi que arrossega el gènere de revista i el music-hall en general, una crisi que té molt a veure amb la creixent oferta televisiva d'espectacles similars.

En el cas concret del Molino, tot i que ajuntament, Generalitat i Ministeri de Cultura s'han compromès a ajudar-hi, el propietari desconeix ara mateix per on va el futur del teatre. Ricard Ardèvol explica de moment que l'ajuntament s'ha compromès a implicar-se directament en el teatre a través d'un servei tècnic d'assessorament per a la gestió i l'organització del local. A Ardèvol, no li fa por que l'administració entri al seu teatre ni creu que això faci perdre l'encant especial del lloc. "El Molino

del futur seguirà la mateixa línia, el mateix estil d'espectacle únic al món. L'únic que variarà en la programació és la inclusió d'algunes atraccions internacionals que fins ara l'ajuntament programava a la Carpa Barcelona, a l'estiu".

El futur immediat del Molino és a la cantonada, amb *Rubias y morenas*. El futur més llunyà encara està per decidir. De moment, l'únic segur que queda al Molino és el seu passat.

PETIT MOULIN, MOULIN ROUGE,
MOLINO

Conten els cronistes que on avui hi ha el Molino —l'actual edifici data del 1916— hi havia a principi de segle una barraca amb escenari anomenada la Pajarera, on ja oferien espectacles de varietats. Cap al 1909, la Pajarera devia sofrir una millora

considerable, perquè va passar a anomenar-se Petit Palais i, anys més tard, Petit Moulin Rouge. El Petit Moulin Rouge esdevenia un dels locals pioners del Paral·lel barceloní que començava a créixer emmirallat en l'ambient bohemi dels cafès-concert que feien furor a París. Els propietaris del Petit Moulin, en veure que el negoci funcionava, varen decidir de donar-li entitat i van contractar l'arquitecte Manuel Joaquim Raspall perquè construís un edifici nou. Un dels encerts de Raspall a l'hora de fer el Moulin que avui tothom coneix van ser les mesures: el teatre no era ni massa gran ni massa petit, tenia les proporcions justes. Capaç de crear un ambient íntim que permetia una relació públic-artistes únic. Poques coses han canviat al Moulin des de la realització del projecte de Raspall. L'únic que s'ha alterat ha estat el nom. El nom actual data del final de la guerra. La dictadura va convertir el Moulin Rouge en "El Molino". L'adjectiu "rouge" no va arribar a ser traduït. Per coherència amb

la dictadura, tot el que era roig, desapareixia.

EL MOULIN D'ANTONI ASTELL

Els anys 20 i 30 van ser els del primer esclat del Moulin. El local i el caràcter que li va saber donar Antoni Astell, un dels agents artístics de més prestigi a Barcelona, van abonar la fama d'un teatre de varietats que es va convertir en el més famós del Paral·lel. A poc a poc, el Paral·lel va augmentar la seva popularitat a tot el món. L'anomenada era tan gran que era comparat amb el Montmartre parisenc o amb el Broadway de Nova York. L'avinguda amb més ambient de Barcelona era plena de teatres i teatrins, cafès-concert, restaurants, cafès, tavernes. El que més definia l'ambient era la seva atmosfera popular: la proximitat al port i als barris d'Hostafrancs, el Poble-sec i el barri xinès poblava les vores de treballadors, menestrals, mariners i gent vinguda de les ciutats veïnes que baixava a Barcelona a divertir-se.

El tipus d'espectacle que oferia el Paral·lel anava des dels melodrames del Teatre Apolo, el mim del Teatre Espanyol, el teatre català al Victòria (en 1917 s'hi va estrenar *L'auca del senyor Esteve* de Santiago Rusinol) a les cançons populars que cantava Raquel Meller al teatre Arnau. El vodevil, un altre dels gèneres més aplaudits, va viure les seves millors hores al Teatre Espanyol, on va desembarcar a la dècada dels 20 qui havia de ser coronat rei del Paral·lel, Josep Santpere. I darrere seu, la seva filla, Mary.

El Molino d'abans de la guerra va popularitzar noms d'artistes com la Bella Doriata, Condesita Zoe, Lola Montiel, Carmen Amaya, Adelina Duran -àlies Duran i Bas-, etc., noms que ocupaven la cartellera en plena època daurada del Paral·lel.

DESPRÉS DE LA GUERRA, EL MOLINO

Després de l'època Astell, el Moulin va passar a mans de Francisco Serrano, fill de Castelló de la Plana, que ja havia regentat

La televisió, que ofereix espectacles de varietats quasi tots els dies, representa una competència difícil de superar per a locals com El Molino.

CARME PUÉRTOLAS

La Bella Dorita parla del local: "Barcelona aniria coixa sense el Molino"

Un dels noms que més han anat lligats a la història del Molino és el de la Bella Dorita. Maria Yánez va començar a utilitzar el nom artístic de Bella Dorita en el seu debut al Moulin, cap a l'any 1920. Casada i afillada als quinze anys, la Bella Dorita va decidir buscar fortuna als escenaris del Paral·lel. Al cap dels anys (ara en té 92) és evident que ho ha aconseguit. Després de gairebé 50 anys de carrera com a estrella de varietats, Bella Dorita seu en un sofà al seu pis del carrer d'Hurtado. Un pis d'un edifici construït ara fa 25 anys sobre el mateix solar on la reina del Molino havia tingut el seu palau d'estil àrab. "La casa d'abans sí que era bonica, era gran i tenia jardí. Va ser el millor regal que mai vagi fer-me un admirador". Entre posat d'entremaliada i cara de bona noia, Bella Dorita somriu amb el mateix somriure de les fotos antigues on ella mateixa apareix amb la pell llisa coberta de plomes i lluentins.

Li llegeixo un fragment del que Sebastià Gasch deia d'ella al seu llibre *El Molino. Memorias de un setentón*: "qui no hagi conegut personalment Maria Yánez, que s'imagini una nina aprimorada, d'e-

dat tan indesxifrable que tant pot tenir 25 anys com ser contemporània d'Eva, la del paradís, la de la poma". L'aspecte de la Bella Dorita sempre ha estat un misteri. A 92 anys conserva encara una llum al rostre envejable, i tot i que duu una

lleugera capa de pólvores sobre el cutis s'afanya a dir que no s'hi posa res, a la cara. "Aigua clara, només".

—*¿Quant de temps va treballar al Molino?*

—Hi vaig debutar i després, sempre que acabava algun contracte en alguna altra sala, hi tornava. El Molino era el que més m'agradava, perquè el públic era especial... Al mateix Molino em vaig retirar l'any 66, després de set anys seguits al local. Set anys seguits en un mateix

lloc és molt difícil per a una vedette. Per això havia de fer una mica de tot, revista, vodevil, comèdia musical... Sempre dins el meu gènere, el frívol. A mi, les coses serioses no em fan feliç.

—*Ha dit que el públic del Molino era especial, ¿per què?*

—El local permetia una comunicació amb la gent de platea. A les butaques, hi seia la gent del poble i a mi m'agradava parlar-hi. Quan la platea era plena volia

dir que el dia anava bé. La gent passava per davant el Molino i, si veia la platea plena, entrava i pujava a llotges. Amb qui més em divertia era amb els estudiants, perquè reien molt. Però jo em divertia molt més que no pas ells.

—*¿No n'hi havia cap que volgués passar la ratlla?*

—No. Qui ho provava, jo el tallava ràpidament. Ningú no m'atrapava. A més, deia les coses sense ofendre, sense fer servir paraules. Aquesta era la gràcia. A mi, ja sabien que m'havien de deixar parlar. Deixant-me dir el que volia n'hi havia ben bé prou. Ara, també comptava que era bonica, jove, i que tenia un cos ben fet.

—*A la post-guerra, però, vostè va tenir alguns problemes amb la censura, ¿no?*

—Sí. La censura no em deixava cantar ni mirar ni moure les mans per a actuar. Em deien que tot era pecat.

—*¿Com s'ho feia, doncs?*

—Mira, anava torejant com podia. Una vegada, la censura va anar massa lluny i en lloc de prohibir algunes paraules d'una cançó, em van prohibir tot el repertori. Em vaig enfadar. I vaig anar a veure el governador, que no recordo com es deia. Li vaig dir que la censura podia posar-me les multes que fes falta, però que no em podia prohibir tot el repertori, perquè era prendre'm la feina. El vaig convèncer. Si em deixaven parlar, era segur que me'n sortia amb la meua.

CARME PUERTOLAS

al Paral·lel mateix un local anomenat el Bataclan. Serrano, casat amb una ex-ballerina del seu propi local, Vicenta Fernández, va comprar el local al cap de poc d'haver-se acabat la guerra. Després dels anys de conflicte bèl·lic, el Moulin s'havia convertit en sala de festes amb una pista de ball. Serrano i la seva dona varen tornar a instal·lar-hi les butaques. A poc a poc, el local tornava a la seva antiga configuració. De la mà de Vicenta Fernández, coneguda per tothom com donya Fernanda, el Moulin, ja convertit en Molino, va tornar a programar varietats, revista i alguns vodevils. Però el públic, aclaparat per la post-guerra més crua, no era tan enjogassat. Sobre l'escenari, les coses també havien canviat una mica.

Quasi cada vespre, una parella de la guàrdia civil seia al local per "mantenir l'ordre". La censura exigia, abans de cada nou espectacle, la presentació d'una foto-

grafia de cada número amb el nom de l'artista i la lletra de la cançó. Les lletres considerades pecaminoses eren canviades o prohibides i el vestuari sofria modificacions, sempre a base d'afegir-hi més roba. Qualsevol dia es podia presentar un inspector a comprovar que les indicacions de la censura eren respectades. A partir d'aquestes premisses, però, i sempre mirant d'enganyar els censors, els artistes del Molino varen començar a cultivar el doble sentit i els gestos insinuadors més que no pas els explícits. El públic, introduït en els nous codis, participava amb la seva pròpia imaginació a fer de cada actuació una provocació —per petita que fos— al règim. La censura, doncs, més que tallar les ales a l'espectacle, va fer que artistes i públic estiguessin més units que mai. Malgrat la pràctica constant de la repressió, hi havia vegades que els artistes, deixant-se portar per un ambient caldejat, tendien a fer-ne

un gra massa. Un dels escàndols més recordats, el va protagonitzar la Bella Dorita. En el número final de la seva actuació, la vedette apareixia embolicada amb un xal de Manila. Un dia es va encaparrinar a sortir amb el xal, però sense dur res a sota. Francisco Serrano, l'amo, en adonar-se'n li va dir que no ho intentés, que hi havia dos policies vigilant a platea. Aleshores ella va negar-se a sortir a escena. El públic, impacient, va començar a picar de peus, reclamant-la. De sobte, una part dels espectadors va començar a cridar el seu nom, quan van descobrir que la Bella Dorita seia en una llotja. Enmig d'un públic embogit que corejava el nom de l'artista, un altre sector va començar a esvalotar-se i varen trencar algunes butaques. Com que la instigadora havia estat la Bella Dorita, que s'havia negat a actuar, la policia va detenir-la i la va tenir tancada dos dies.

L'ambient de censura va liquidar també

Ricard Ardèvol dirigeix El Molino des dels anys vuitanta. Ara intenta salvar-lo demanant ajuda a l'administració. La Bella Dorita està segura que se'n sortirà.

ARXIU

—¿Va haver de pagar-ne gaires, de multes?

—Hi havia dies que actuant deia disbarats grossíssims i no em deien res. En canvi, dies que no deia ni piu, em posaven multa. N'he pagades ben poques de multes, però.

—Vostè va ser una gran artista i també una gran seductora. ¿On era el seu secret?

—Avui, si vols pa has de dir pa, no hi ha intermitjos. Abans, la seducció consistia a

dir tot el que se t'acudís sense que això volgués dir que, com a conseqüència, te n'havies d'anar al llit amb el senyor en qüestió.

—¿Vol dir que ara la seducció no existeix?

—Gairebé gens. Abans, per les relacions directes sense preàmbuls, hi havia les cases de dones. Però en la resta de relacions, aquesta facilitat no hi era. Jo crec que, la dona d'avui, la mata del tot aquesta manca de procés de conquesta. Si un home acon-

segueix una dona sense cap lluita, sense fer mèrits, no hi ha màgia. La manera de fer d'ara no m'agrada, no té misteri. Jo recordo que en la meua joventut, un home, un admirador, va arribar a seguir-me pertot arreu on anava durant quatre anys. I no em va dir mai res. Ara, en quatre anys, ¡ai mare les coses que es fan! Ara, la gent pot tenir moltes experiències, però no saben què és el misteri.

—¿Què ha canviat al Molino des que vostè no hi treballa?

—Moltes coses. Abans, per exemple, hi feien sobretot varietats, i ara hi fan principalment revista. El cos de les vedettes s'ha rejuventit, el local és més net, bonic, tot i conservar-se com sempre ha estat. Ara potser és més difícil parlar amb el públic. Una cosa que ha fet canviar tota aquesta mena d'espectacles i que els ha perjudicat és la televisió. La televisió ha fet molt de mal. Avui la gent pot veure cada dia per televisió una noia amb els pits enlairats. No tenen cap necessitat d'anar enllac a veure-ho. Ja no hi ha el morbo. Per això locals com el Molino i tot el Paral·lel en general es troben en crisi.

—¿Què en pensa, de la possibilitat que el Molino hagués de tancar?

—Seria un disbarat. El Molino és una relíquia del passat. Barcelona aniria coixa sense el Molino. Hi ha massa records allí. Tothom que hi ha passat ho recorda amb alegria. Ens queden poques coses de les d'abans. Ja se sap que ara és difícil de subsistir, per a tots els teatres. Però l'Ardèvol se'n sortirà, n'estic segura.

Xènia Bussé

el foyer, un espai situat al pis superior del teatre, que feia de punt de trobada entre les coristes i els seus admiradors. Tal com explicava donya Fernanda "quan vam decidir surpimir el foyer perquè el Molino s'havia convertit en un espectacle al qual feien cap famílies senceres, el cap superior de policia ens va felicitar". Aquestes felicitacions no varen impedir que l'any 70 el Molino restés tancat durant tres mesos per "orden gubernativa".

ELS 'PROGRES' AL MOLINO

Al febrer de 1976, i en el marc de l'Institut del Teatre de Barcelona, va tenir lloc una sessió de treball amb alguns dels personatges del Molino. Aquesta jornada, juntament amb la publicació d'un estudi semiòtic sobre el Molino, que varen publicar en aquell moment Jordi Coca i Joan Castells, donava al conegut teatre del Pa-

ral·lel una dimensió nova: la de ser objecte d'estudi. La puixança del teatre independent a la Barcelona dels darrers anys de la dictadura havia posat de moda les aproximacions científiques al fet teatral. Al mateix Institut, i contemporàniament a l'estudi sobre el Molino, s'havia escrit sobre la litúrgia dels toros o la posta en escena d'un partit de futbol. El mateix any 76, un grup de l'Institut del teatre publicava a l'aleshores revista *progre* i teatreria per excel·lència, *Pipirijaina*, un article que vinculava el Molino al Magic Circus de Jerome Savary. Es tractava de rendibilitzar la visita que Savary hi havia fet i que li havia fet exclamar que el Molino era el millor teatre del món.

Els anys 70, anys de Christa Leem, Piper i Johnson i més endavant, al Molino, van ser els anys d'altres escàndols. El Molino va decidir de celebrar l'arribada de la democràcia amb un quadre ca-

talà inspirat en els Segadors. El públic, dret i amb llàgrimes als ulls, va rebre aquest número amb entusiasme. Però va durar poc. Al cap de tres dies de ser presentat, el Molino va rebre una amenaça de bomba i el número dels Segadors va desaparèixer.

La dècada dels 80 va significar l'arribada de Ricard Ardèvol al capdavant del Molino. Amb una llarga carrera en el món de l'espectacle, el nou empresari va voler donar empenta nova al local. Però al Paral·lel les coses ja feia temps que havien canviat i Ardèvol ho sabia. Ara fa quatre anys, l'empresari va començar a parlar de demanar ajut a l'administració. Avui mateix, sembla que uns i altres estan d'acord a iniciar una nova etapa en la vida del Molino, un Molino que és a punt de fer 80 anys.

Xènia Bussé